

PUHEENJOHTAJAN PALSTA

Denis Galkin.

Mistä minäkään mitään tiedän?

KORONAVUOSI ON OLLUT minulle aikaa, jolloin olen nähnyt joka puolella esimerkkejä yliveritaisuusvinoumasta. Wikipedian määritelmän mukaan kyse on ”kognitiivisesta vinoumasta, jossa yksilö yliarvioi itsensä jossakin suhteessa, kuten vaikkapa jonkin taidon hallinnassa”. Erityisesti tiedollisia taitoja koskeva yliveritaisuusvinouma tunnetaan myös nimellä Dunning-Kruger-efekti. Skeptikot eivät ole tälle vaikutukselle immuuneja, minkä vuoksi onkin hyvä aika ajoin kysyä itseltään; mistä minäkään mitään tiedän?

Tieteelliseen diskurssiin liittyy vahvasti se, että kaikki keskusteluun osallistuvat osapuolet ovat perehtyneet aiheeseen riittävän syvästi. Jos keskusteluun osallistuu osapuoli, jonka ymmärrys aiheesta on selkeästi huonompi kuin muilla, diskurssi muuttuu keskustelusta kohti opetusta. Oppi ei kuitenkaan mene perille, jos henkilö ei itse ymmärrä olevansa opettamisen tarpeessa. Valitettavasti tämä on tyypillistä Dunning-Kruger-efektistä kärsivälle, joka näkee pikemminkin itsensä opettamassa muita, jopa kokonaista tiedeyhteisöä, ilman riittävää koulutusta alalle.

Katastrofielokuviissa on usein kohtaus, jossa jonkin tieteenalan asiantuntija, esimerkiksi fyysikko, pelastaa maailman ratkaisemalla vaikkapa kemiaan liittyvän pulman. Tästä katsojalle syntyy vaikutelma, että paljon opiskellut/lukunut ihminen on yleisesti ottaen osaava kaikessa. Huipputieteen asiantuntijat perehtyvät kuitenkin tieteesen erittäin kapea-alaisesti, koska yhdenkin aiheen syvällinen osaaminen vaatii niin paljon työtä. Dunning-Kruger efekti voikin iskeä jopa huippuasiantuntijaan hänen kommentoidessaan oman ydinosaamisensa ulkopuolista aihetta.

Koska yliveritaisuusharha on hyvin tunnettu ja yleinen ilmiö, tieteellisessä koulutuksessa ja prosessissa pyritään suojautumaan siltä tehokkaasti. Yliopistolla opettaessa ja opiskelijoiden esseitä tarkastaessa kehityksen huomaa helposti. Opintojen alkuvaiheessa opiskelijat tekevät johtopäätöksiä heppoisin perustein ja niitä syntyy usein suorastaan sarjatulena. Gradua kirjoittaessaan sama opiskelija käyttää massiivisen määrän perusteluita tehdäkseen sen

yhden johtopäätöksen. Valitettavasti ei ole kuitenkaan itsestään selvää, että tällainen käytäntö tarttuu opiskelijaan pysyvästi, vaan tapa saattaa jäädä yhden gradun mittaiseksi kokeiluksi.

Kun kriittinen ja varovainen suhtautuminen päätöksentekoon on näin vaikeaa niille, joista yliveritaisuusharha on vähintään yritetty koulua pois, niin kuinka vaikeaa se on niille, joiden kohdalla sitä ei ole edes yritetty? Yliveritaisuusharhan tyyppistä vinoumaa on löydettävissä jo antiikin Kreikan filosofiasta, jossa Sokrates on Platonin mukaan todennut kutakuinkin niin, että hän tietää vain sen, ettei tiedä. Käytäntöön tämä oma tietämättömyys on kuitenkin tosiasiaa hyvin vaikea siirtää.

Minä en tosiasiaa tiedä minkälainen on esimerkiksi koronaviruksen tartuntamekanismi, ja kuinka suuri rooli siinä on ilmaan leijumaan jäävillä aerosoleilla. Olen itse päätellyt, että sen on oltava pieni, sillä muuten virus leviäisi kulovalkeana. Mutta en todellakaan kehtaisi lähteä asiaa kenellekään todistelemaan. En ymmärrä miksi hiilidioksidi toimii niin sanottuna kasvihuonekaasuna, mutta eipä minulla ole osaamista lähteä tätä väitettä kyseenalaistamaan. En ymmärrä yhteiskuntamme syrjiviä rakenteita, mutta olisin hölmö väittäessäni, ettei niitä ole.

Suosittelenkin aivan jokaiselle aina välillä kysymään itseltään: mistä minäkään mitään tiedän? Joskus nimitäin saattaa oikeasti huomata tietävänsä jotain. Se tunne on mukava ja parantaa itseluottamusta. Toisaalta sen huomaaminen, ettei oikeasti tiedä vaan ainoastaan luulee, on myös vapauttava. Kaikkea ei tarvitse tietää, vaan asioita voi myös jättää osaavampien käsiin.

Sokea luottamus asiantuntijoihin voi tuntua epäskeptikkomaiselta. Mutta vaikka nämä asiantuntijat ovatkin silloin tällöin väärässä, on heidän osumatarkkuutensa varmasti monin verroin parempi kuin minun arvaukseni. Kun yrittää päättää, pitäisikö nyt luottaa itseensä vai muihin, kannattaa arvioida kaikkein ensimmäiseksi oma osaamisensa. Haluan näyttää esimerkkiä tunnustamalla, että kyllä minä jostain jotain tiedän, mutta hyvin monesta asiasta en paljoakaan.